

”Ändrade förhållanden” i en avtalsrelation enligt svensk och fransk avtalsrätt

- En jämförelse mellan 36 § AvtL och artikel 1195 i Code Civil

Angela Djerf

Kandidatuppsats i handelsrätt

HARH13

VT2021

Handledare: Boel Flodgren

LUNDS UNIVERSITET
Ekonomihögskolan

Innehållsförteckning

Förord	9
Förkortningar.....	11
1. Inledning.....	13
1.1 Bakgrund.....	13
1.2 Syfte och frågeställning.....	14
1.3 Avgränsningar	14
1.4 Metod och material	15
1.5 Disposition	16
2. 36 § avtalslagen	17
2.1 Inledning	17
2.2 Några ord om den stora generalklausulen	17
2.3 Proposition 1975/76:81	18
2.4 Konkret exempel på tillämpning av 36 § AvtL.....	21
2.5 Exempel på klausuler om ”ändrade förhållanden”.....	22
2.6 ”Ändrade förhållanden” ur ekvivalenslärans perspektiv.....	24
2.7 Några rättsfall med 36 § som utgångspunkt.....	25
2.8 Sammanfattning [och slutsatser]	28
3. Artikel 1195 i Code Civil.....	29
3.1 Inledning	29
3.2 Några grundprinciper i den franska avtalsrätten	29
3.3 Dotevall om den nya franska avtalslagen.....	30
3.4 Artikel 1195 – ”Imprévision” som nyhet i fransk avtalsrätt	31
3.5 Det franska l’Avant-Projet ”Catala”	32

3.6	Skillnaden mellan artikel 1195 och 36 § AvtL	34
3.7	Konkret exempel på tillämpning av artikel 1195	35
3.8	Canal de Craponne (1876)	35
3.9	Sammanfattning [och slutsatser]	36
4.	Sammanfattning och slutsatser.....	39
	Käll- och litteraturlista.....	41
	Rättsfallsregister	43

Summary

Following thesis presents section 36 of the Swedish Contracts Act, which allows to *adjust* unreasonable terms of a contract when *new circumstances* have arisen after the parties entered into the agreement, and section 1195 of the French Contracts Act, which offers, *in the first place*, the possibility to a *renegotiation* between parties, also due to *changed circumstances* after the parties signed the contract.

As France is one of the important partners for Sweden within the business sphere, it might be important to partly study the French contract law. “Article 1195” got integrated in the French Civil Code, also known as “the Napoleonic Code”, through a reform of the first of October 2016. The Section 36 in Sweden has been in force since 1976.

I am hereby comparing the part of French section 1195 with the part of Swedish section 36, treating “changed circumstances” occurring after that two business partners have concluded a contract.

Sammanfattning

Då Frankrike är en viktig samarbetspartner för Sverige, bland annat inom affärsförhållanden, kan det vara väsentligt att känna till den franska avtalsrätten översiktligt. Ett enstaka rättsfall, ifrågasättande franska jurister och ”europeiska avtalsprinciper” är några av utgångspunkterna till den franska reformen av civillagen, som genomfördes den 1 oktober 2016. Artikel 1195 ger *i första hand* parterna möjlighet till en omförhandling av avtalet, till följd av *ändrade förhållanden*. Den franska artikeln 1195 kan delvis liknas vid den stora generalklausulen 36 § i den svenska avtalslagen, som integrerades redan 1976. Den svenska klausulen är däremot en *jämkningsregel* till skillnad ifrån den franska bestämmelsen, som i första hand är en *omförhandlingsklausul*.

Denna uppsats behandlar jämförelsen av de båda länders avtalsrätt beträffande ”ändrade förhållanden” i en avtalsrelation mellan två näringsidkare, efter att avtalet har slutits.

Förord

Några år inom export i Paris och franska språkkunskaper utgör bland andra bakgrunden till denna studie.

Efter den fleråriga arbetserfarenheten bestående av daglig kontakt med europeiska återförsäljare inom industrisektorn, blev jag nyfiken på vad som händer ”bakom kulisserna” när en tillverkare (företaget jag arbetade åt) och en återförsäljare ingår ett avtal.

Därför insåg jag att jag ville skaffa mig utöver min första examen inom politik och internationella relationer, även en examen inom handelsrätten. Den stora vändpunkten i min karriär blev då jag presenterade projektet för studievägledaren Sofia Rosendahl, som i sin tur vägledde mig till ”affärsjurist”-utbildningen vid Lunds universitets Ekonomihögskola. Jag vill därför först och främst framföra ett tack till Sofia Rosendahl.

Sist men inte minst vill jag adressera ett stort tack till Niklas Arvidsson för en betydlig insats främst inom avtalsrätten under min studietid och, till Boel Flodgren, för all handledning och disponibilitet. Jag känner mig belåten över mitt bidrag i form av denna uppsats, då jag tillfört en *nyhet*, nämligen ett förtydligande av artikel 1195 i den franska avtalslagen, Code civil. I brist på relevant franskt material i början av studien, började jag misstänka att undersökningen dessvärre inte skulle kunna fullbordas, men tack vare Boels kunskap, intresse för ämnet och praktiska råd, resulterade slutligen allt arbete i en fullständig studie. Det har för övrigt varit mycket spännande att fördjupa sig i ”ändrade förhållanden” i en avtalsrelation i den svenska som i den franska avtalsrätten.

Jag vill även tacka min familj och mina kursare som stöttat mig under hela uppsatsskrivandet.

Angela Djerf

Malmö den 24 maj 2021

Förkortningar

Art.	Artikel
AvtL	Avtalslagen
Code Civil	Den franska civillagen (även kallad Code Napoléon)
Cour de cassation	Högsta domstolen i Frankrike
EG	Europeiska gemenskapen (ersatt idag av EU, se nedan)
EU	Europeiska unionen
HD	Högsta domstolen
ICC	International Chamber of Commerce (Internationella Handelskammaren)
Prop.	Proposition
SFS	Svensk författningssamling
SOU	Statens offentliga utredning

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Två näringsidkare, A och B, har i ett och samma EU-land, ingått ett långvarigt avtal avseende en *tjänst*. A är dessutom beroende av C (en tredje part i Kina). Den senaste tiden råder det stora politiska protester överallt runtom i Kina. A har redan vid flera tillfällen informerat B om att det blivit betydligt dyrare och mer betungande för honom att utföra tjänsten med tanke på situationen i Kina, varför A skulle vilja dra sig ur avtalet med B. Om inte detta är möjligt, så åtminstone jämka avtalets villkor. Vilka möjligheter har A att dra sig ur avtalet med B, eller att jämka avtalet på grund av ”ändrade förhållanden” som lett till att avtalet blivit mer betungande för A:s del?

Den ovannämnda texten utgör endast ett exempel på en tänkbar situation, som kan få parten som på sin sida drabbats av ”ändrade förhållanden”, att vilja dra sig ur avtalet eller få möjlighet till jämkning.

I denna uppsats skall jag undersöka vad som gäller enligt svensk och fransk avtalsrätt, när förhållandena ändras efter att två näringsidkare ingått ett avtal. Skälet till att jag vill göra en jämförelse mellan svensk och fransk avtalsrätt är bland andra att Frankrike är en viktig samarbetspartner för Sveriges del bl. a. i frågor som rör export.¹ I Frankrike har det dessutom ganska nyligen skett en reform inom avtalsrätten (Code civil). Nya regler har bl. a. medfört att det införts en bestämmelse beträffande ”ändrade förhållanden” och jag har därför valt att undersöka den franska avtalsrätten och den svenska avtalsrätten i just detta hänseende. Jag begränsar mig därmed till att undersöka 36 § i den svenska avtalslagen och artikel 1195 i den franska Code civil.

---

¹<https://www.regeringen.se/4a83ba/contentassets/767f609718b44d9c9415cf4b82f44a09/final_exportstrategi_191209.pdf> s. 29. (besökt 2021-05-05).

Det bör dock understrykas att det är CISG som blir tillämplig vid tvist rörande *köp* mellan exempelvis en svensk och en fransk näringsidkare (och CISG saknar regel motsvarande artikel 1195 eller 36 § AvtL).

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med studien är att jämföra ”ändrade förhållanden” efter att ett avtal ingåtts mellan två näringsidkare, enligt den svenska respektive den franska avtalsrätten. 36 § AvtL och artikel 1195 i Code civil blir därför relevanta i denna undersökning.

Följande tre frågeställningar ligger således till grund för denna:

- 1) Vilka möjligheter finns det att jämka eller upphäva avtalet vid *ändrade förhållanden* enligt 36 § avtalslagen?
- 2) Vilka möjligheter finns det att jämka eller upphäva avtalet vid *ändrade förhållanden* enligt artikel 1195 i den franska Code civil?
- 3) Vilka likheter respektive skillnader råder mellan dessa två bestämmelser?

1.3 Avgränsningar

36 § avtalslagen täcker inte enbart avtalsrelationer mellan två näringsidkare, men även mellan näringsidkare och konsument o.s.v. Artikel 1195 i den franska Code civil täcker i första hand avtalsrelationen mellan två näringsidkare och artikel 1171 handlar mer om oskäligen avtalsvillkor och omfattar flera olika avtalstyper, exempelvis relationen mellan konsument och näringsidkare o.s.v.

I brist på tid och av utrymmesskäl, har jag valt att *inte* inkludera relationen mellan näringsidkare och konsument i denna undersökning. Artikel 1171 granskas därmed inte heller närmare.

1.4 Metod och material

Metoden som används i den här uppsatsen är rättsdogmatisk. Med hjälp av rättsdogmatisk metod kan man tolka och systematisera gällande rätt. Vad gäller svensk rätt är lagstiftningen den primära källan, som även enligt fransk rätt kompletteras av förarbeten, rättspraxis och doktrin.²

Fokus kommer att ligga på vad som gäller enligt 36 § i den svenska avtalslagen och enligt artikel 1195 om ”imprévision” (oförutsägbarhet) i den franska avtalslagen, när det inträffar vad som kallas ”ändrade förhållanden” i en avtalsrelation.

Jag har särskilt använt mig av den franska avtalslagen, dess förarbeten och den svenska avtalslagen, dess förarbeten samt svensk litteratur (fransk och engelsk doktrin har varit mig till hjälp för att hitta de relevanta franska rättskällorna). Ett problem som jag har stött på var tillgång på innehållsrikt material på den franska sidan. Eftersom den svenska avtalsrätten har tillämpat 36 § AvtL i förhållande till ändrade förhållanden sedan 1976 och den franska avtalsrätten gick igenom en stor reform först 2016, gick planen om att ägna ett helt kapitel åt rättspraxis (förutom några stycken rättsfall), tyvärr ej att genomföra och det ursprungligen planerade kapitel fyra har därmed utgått helt. Det positiva är dock att det gick att åstadkomma en komplett undersökning, då informationen på franska visade sig vara tillräcklig för behandling av temat ”ändrade förhållanden” i avtalsrelationer mellan två näringsidkare. Mina franska språkkunskaper har varit mig till stor hjälp.

36 § avtalslagen, även kallad den stora generalklausulen och artikel 1195 har därmed studerats noga, samt dess förarbeten. Vad det gäller förarbeten till 36 § avtalslagen, har jag använt mig av såväl betänkandet SOU 1974:83 – ”Generalklausul i förmögenhetsrätten”, som prop. 1975/76:81 – ”Förslag om ändring i lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område, m.m.”

---

² Kleineman, Jan: ”Rättsdogmatisk metod”, s. 21. I: *Juridisk metodlära* (red. Korling, Fredric & Zamboni, Mauro), 1 uppl., Studentlitteratur, 2013.

Det som är kännetecknande för denna uppsats, är att jag har självständigt översatt de franska förarbetena till svenska och den franska artikeln 1195 – till engelska. En översättning till svenska av artikeln har inte skett, eftersom uppsatsen är på svenska och jag därmed beskriver innehållet noggrant på detta språk.

1.5 Disposition

Kapitel 2	Kapitel två belyser den stora generalklausulen, 36 § i den svenska avtalslagen med dess förarbeten. I kapitlet presenteras likaledes några rättsfall.
Kapitel 3	Här beskrivs ”artikel 1195” i den franska avtalslagen, samt dess förarbeten. Ett rättsfall presenteras likaså.
Kapitel 4	Slutdiskussionen har hänförts till det sista, fjärde kapitlet.

2. 36 § avtalslagen

2.1 Inledning

Den *stora* generalklausulen som återfinns i 36 § i den svenska avtalslagen (1915:218) (AvtL) handlar om jämkning p. g. a. oskälighet hänförligt till avtalets innehåll, omständigheterna vid avtalets tillkomst, senare inträffade förhållanden samt omständigheterna i övrigt. Följande kapitel tar upp dess innehåll.

2.2 Några ord om den stora generalklausulen

36 § avtalslagen trädde i kraft den 1 juli 1976. Fram till dess var det 8 § skuldebrevslagen som var den centrala generalklausulen.³ Denna innehöll väldigt snäva rekvisit.

36 § avtalslagen lyder:

”36 § Avtalsvillkor får jämkas eller lämnas utan avseende, om villkoret är oskäligt med hänsyn till avtalets innehåll, omständigheterna vid avtalets tillkomst, senare inträffade förhållanden och omständigheterna i övrigt. Har villkoret sådan betydelse för avtalet att det icke skäligen kan krävas att detta i övrigt skall gälla med oförändrat innehåll, får avtalet jämkas även i annat hänseende eller i sin helhet lämnas utan avseende.

2 st. Vid prövning enligt första stycket skall särskild hänsyn tagas till behovet av skydd för den som i egenskap av konsument eller eljest intager en underlägsen ställning i avtalsförhållandet.

3 st. Första och andra styckena äga motsvarande tillämpning i fråga om villkor vid annan rättshandling än avtal.

4 st. I fråga om jämkning av vissa avtalsvillkor i konsumentförhållanden gäller dessutom 11 § lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden. Lag (1994:1513).”⁴

Det första stycket ger möjlighet att bortse från ett villkor som är oskäligt för en av parterna samt hänvisar till att omständigheter vid avtalets tillkomst men även senare inträffade omständigheter spelar stor roll. Det andra stycket handlar om skydd för den underlägsne avtalsparten, t. ex. en konsument. Vid prövning enligt första

---

³ Winberg, Håkan – *Generalklausuler i lagstiftningen*, s. 578. SvJT 1981 s. 577.

⁴ 36 § AvtL. Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

stycket, tas det alltså hänsyn till en av parterna som redan är svagare från början. Då kan t. ex. konsumentköplagen bli tillämplig. *Det tredje stycket* påpekar att det första och andra styckena kan bli relevanta även vid andra typer av rättshandlingar än avtal. *Det fjärde stycket* refererar till lagen om avtalsvillkor i konsumentförhållanden (1994:1513).

Den del av 36 § som här är aktuell är det första stycket, som hänför sig till ”senare inträffade förhållanden”.

2.3 Proposition 1975/76:81

Syftet med propositionen 1975/76:81 bakom införandet av den nya generalklausulen, var att öka möjligheten att jämka eller åsidosätta oskäligena villkor i avtal samt i andra rättshandlingar. Den 13 mars 1970 tillkallades professorn Jan Hellner av chefen för justitiedepartementet, för att verkställa utredning beträffande generalklausulerna i den förmögenhetsrättsliga lagstiftningen.⁵

Nedan presenteras de delar av betänkandet SOU 1974:83, som behandlar ”ändrade förhållanden”.

Det är vanligt att det vid långvariga avtal inträffar händelser som ingen av parterna kunnat förutse när avtalet upprättades. Det finns för vissa avtal en allmän rätt till uppsägning, med eller t. o. m utan uppsägningstid (se t. ex. 46-52 §§ kommissionslagen). Parterna vill dock ofta att avtalet fortlöper, men med ändrade villkor på grund av nya förhållanden. Under 1940-talet hade rättspraxis utvecklats på ett sätt som tillät jämkning vid ändrade förhållanden. I stort sett finns det dock ingen möjlighet till uppsägning för förändring av avtalsvillkor med hjälp av lag. Utredningen ansåg att det fanns starka skäl att införa en generalklausul som gav möjlighet till jämkning vid olika avtalstyper.⁶

Utredningen föreslog således en generalklausul för jämkning mera generellt. Det är i första hand justering av avtalets innehåll som ligger i fokus, dock på andra grunder än kompensation för den ena partens dominerande ställning vid fastställande av innehållet i ett avtal. Justering kan nämligen likaledes yrkas av part som hade en

---

⁵ SOU 1974:83 – Generalklausul i förmögenhetsrätten – Betänkande av Generalklausulutredningen, s. 6.

⁶ Ibid, s. 156.

överlägsen ställning vid avtalets ingående. Exempel på denna situation är hyresförhållanden.⁷

Utredningen ställer sig frågan om det med hjälp av generalklausulen kan ge möjlighet att säga upp ett avtal – ofta men inte tvunget i syfte att ingå ett nytt avtal med justerat innehåll – när avtal ingåtts tillsvidare utan uppsägningsrätt, dvs. för all framtid. Svensk rättspraxis visade på den tiden att det inte var möjligt att upphäva eller justera dylika avtal. Utredningen underströk att generalklausulens funktion skulle vara att vid långvariga avtal och ändrade förhållanden, kunna ge möjlighet till justering eller upphörande av ett avtal.⁸

Det är inte tänkt att generalklausulen vid ändrade förhållanden skall ersätta den så kallade förutsättningsläran vid bristande förutsättningar. Vid prövningen av långvariga avtal är det många olika omständigheter som bör tas i beaktande. Det finns nämligen möjlighet att den ena parten har kunnat dra fördel av avtalet, men blivit mindre gynnsamt vid ändrade förhållanden. Därför måste domaren ta hänsyn även till den gångna tiden vid granskning av inverkan av ändrade förhållanden. Ovisshet vid tiden för avtalets ingående om i vilken riktning utveckling skall se, bör utgöra ett skäl i sig mot jämkning till fördel för den part, för vilken, ändrade förhållanden inneburit en nackdel.⁹

Generalklausulutredningens förslag behandlades sedan efter remissförfarande i prop. 1975/76:81.

Propositionen 1975/76:81 angav att rättsordningen gav möjlighet att korrigera avtal till följd av ändrade förhållanden. Bestämmelser om uppsägning av arrende- och hyresavtal för omprövning av villkoren fanns i jordabalken. Liknande regler som tillåter uppsägning av avtal, förekom likaså i kommissionslagen (1914:45) och lagen (1895:64 s. 1) om handelsbolag och enkla bolag. Särskilda lagar innehöll bestämmelser om ändring av livräntor m. m. med anledning av förändringar i penningvärdet. Riksmötet 1975 innebar att riksdagen antog vissa ändringar i skadeståndslagen (1972:207). Dessa utgör en utbredd rätt till omprövning av

---

⁷ SOU 1974:83, s. 156

⁸ Ibid, s. 157.

⁹ Ibid.

skadestånd, inte bara när skadestånd har fastställts genom en dom, utan även när skadestånd har bestämts genom avtal (se SFS 1975:404).¹⁰

I propositionen underströks att bestämmelserna medgav endast begränsade möjligheter att korrigera avtal till följd av ändrade förhållanden. Avtalslagens villkor beträffande rättshandlingars ogiltighet var inte mycket till hjälp heller. Förutsättningsläran kunde delvis tillämpas på en situation där förhållandena hade utvecklat sig på ett oförutsägbart sätt. De civilrättsliga generalklausulerna hade också tillämpats ibland på avtalsvillkor som framstod som olämpliga till följd av ändrade förhållanden.¹¹

Det ovannämnda ansågs emellertid inte tillräckligt. Departementschefen ansåg att det förelåg starka skäl för att införa en ny generalklausul som kunde tillämpas för jämkning eller upphävande av avtalsvillkor till följd av ändrade förhållanden när ett villkor med hänsyn till de ändrade förhållandena förefaller oskäligt.¹²

Det är naturligt att långvariga avtal och avtal som har ingåtts för obegränsad tid oftare kan ge skäl till jämkning än vad som gäller vid kortsiktiga avtal (det är dock viktigt att notera att det kan bli skäl för jämkning även här). Parternas möjligheter att kunna förutse avtalets utveckling vid avtalets ingående påverkar utfallet av om jämkning kan ske, eller ej. Har parterna kommit överens på förhand om vem som skall stå för risken för oförutsedda händelser, blir inte jämkning av avtalet aktuell, om sådana händelser inträffar.¹³

Som utredningen nämnde, kommer inte jämkning vid ändrade förhållanden ha först och främst som utgångspunkt, kompensation till följd av den ena partens övermakt vid avtalets ingående, utan andra grunder. En starkare part bör också få möjlighet till eventuell jämkning.¹⁴

Enligt propositionen ersätter generalklausulen inte förutsättningsläran. Däremot borde införandet av generalklausulen medföra att förutsättningsläran i framtiden fick snävare betydelse. Om en part exempelvis vill angripa ett avtal på grund av de

---

¹⁰ Prop. 1975/76:81 – Förslag om ändring i lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område m. m., s. 126.

¹¹ Prop. 1975/76:81, s. 126 f.

¹² Ibid.

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid.

förutsättningar som han/hon har utgått ifrån, har brösttit och som, enligt vad som då gällde, inte hade någon annan möjlighet än att åberopa förutsättningsläran, borde det, efter generalklausulens införande, vara ett bättre alternativ att åberopa den nya generalklausulen.¹⁵

Enligt propositionen kunde generalklausulen också i viss omfattning kunna fylla en funktion när det gällde anpassningen av avtalsvillkor till ny lagstiftning som trätt i kraft efter avtalets ingående, särskilt i situationer där ett långvarigt avtal låg till grund. Departementschefen poängterade att en sådan tillämpning av generalklausulen måste ske med försiktighet, då ny lagstiftnings inverkan på äldre rättsförhållanden ofta regleras i särskilda övergångsbestämmelser.¹⁶

2.4 Konkret exempel på tillämpning av 36 § AvtL

För den här uppsatsen är det första stycket av paragrafen, som blir av särskild vikt. Scenariot som denna studie inleddes med, där exempel framfördes med två näringsidkare i ett och samma EU-land, som har slutit ett långtgående avtal avseende en tjänst, kan analyseras med hjälp av det första stycket. För att det skall bli möjligt att tillämpa 36 § avtalslagen utan att det har preciserats i avtalet, måste båda parterna i exemplet vara näringsidkare i Sverige. Om A tar tvisten med B till domstol, och parterna inte har ingått avtal om vad som skall gälla vid ”ändrade förhållanden” (se nästa delkapitel), kan den part som vill få avtalet jämkat, åberopa 36 § avtalslagen. Avgörande kan då bli vilka ändrade förhållanden som ledde fram till vad parten menar utgör en rubbad avtalsbalans. Hur parter väljer att lägga upp sin talan kommer givetvis likaledes att påverka utfallet.

---

¹⁵ Prop. 1975/76:81, s. 128.

¹⁶ Ibid.

2.5 Exempel på klausuler om ”ändrade förhållanden”

Det är inte ovanligt att parter tar in en klausul om riskfördelningen vid ändrade förhållanden i sitt avtal. Här skall jag översiktligt redogöra för några sådana klausuler.

Parterna kan således avtala om vad som skall gälla enligt deras avtal om förhållandena ändras. Då gäller i första hand avtalet. Det kan finnas standardklausuler inom deras bransch som kan gälla utan att de uttryckligen avtalat detta (jfr. branschpraxis). Ett exempel är AB04, som används inom byggbranschen.¹⁷ Det finns också generella klausuler utformade av t. ex. Internationella Handelskammaren (ICC). Då handlar det främst om force majeure-klausuler och så kallade hardship-klausuler.¹⁸

De ovannämnda klausulerna reglerar alltså vad som gäller vid ändrade förhållanden och har en *generell* utformning. Dock handlar denna uppsats om 36 §, som inte är en force majeure-regel (utan en jämningsregel) och inte heller en omförhandlingsregel.¹⁹

Force majeure-klausuler

Force majeure-klausuler reglerar att en part har fått förhinder att *utföra sin prestation*, på grund av ändrade förhållanden, som inte kunnat förutses. Förenklat skyddar de därför i de flesta fall naturagälldenären (t.ex. säljaren då köparen vanligen *kan* både betala och ta emot godset även om det blir dyrt eller ogynnsamt).²⁰

---

¹⁷ Ramberg, Christina & Ramberg, Jan: *Avtalsrätten*, s. 68. 7 uppl, Norstedts Juridik, 2019.

¹⁸ Ramberg, C & Ramberg, J, s.87.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid.

Force majeure innebär att en part befrias från att fullgöra sin prestation på avtalad tid eller från skadeståndsansvar till följd av dröjsmål. Det handlar om följande fyra punkter, som parterna bör komma överens om:

1. Vilka händelser skall ha inträffat,
2. vilka krav som skall ställas beträffande möjligheterna att *förutsäga* klausulhändelserna,
3. *konsekvenserna* för avtalsparterna till följd av en klausulhändelse samt
4. *rättsföljden* av klausulhändelsen (att avtalsförpliktelsen helt faller bort, hävningsrätt osv...).²¹

Exempel på händelser från ICC:s hemsida är följande: krig, inbördeskrig, valuta- och handelsrestriktioner, myndighetsbeslut, naturkatastrof, brand/explosion, bojkott/strejk/lock-out.²²

Hardship- eller omförhandlingsklausuler

Hardship-klausuler aktualiseras i situationer där balansen i avtalet blivit rubbad till följd av ändrade förhållanden och kan skydda *båda* parter mot ett ogynnsamt händelseförlopp. Hardship-klausuler möjliggör att en part vid ändrade förhållanden kan påkalla förhandlingar för att försöka uppnå en frivillig lösning (de kallas ibland omförhandlingsklausuler).²³

Nedan följer några exempel på rättsverkningarna enligt hardship-klausuler om parterna inte lyckas omförhandla sitt avtal:

1. Avtalet *upphör*.
2. Båda parterna *har rätt att säga upp avtalet i förtid* om förhandlingarna inte leder till ett acceptabelt resultat för båda sidorna, inom viss angiven tid.
3. Det skall vara möjligt att för domstol, skiljenämnd eller annan att *justera* avtalet – t. ex. leveranstiden eller priset – om parterna ej lyckas att komma överens.
4. *Avtalet gäller i sin ursprungliga lydelse* (i det här fallet leder det till att omförhandlingsklausulen betyder en skyldighet att handla lojalt, men ingen skyldighet att försöka komma fram till en annan lösning än den som redan är preciserad i den ursprungliga avtalsversionen).²⁴

---

²¹ Ramberg, C & Ramberg, J, s.87.

²² <<https://iccwbo.org/content/uploads/sites/3/2020/03/icc-forcemajeure-hardship-clauses-march2020.pdf>> s. 2. (besökt 2021-05-06)

²³ Ramberg, C & Ramberg, J, s. 87.

²⁴ Ibid, s. 88.

Prisjusteringsklausuler (indexklausuler)

Det finns även klausuler som behandlar *en speciell situation* (t. ex. valuta-, index-, eller prisjusteringsklausuler).²⁵

Det förekommer ofta att parterna kommer överens om ett pris men tar likväl in en prisjusteringsklausul i avtalet för att skydda sig mot eventuella förluster till följd av exempelvis marknadsprisförändringar.

Ett exempel är då en fartygsägare har kommit överens med en part att den senare skall hyra ett fartyg i 15 år till en årshyra om 10 miljoner kronor. Då båda parterna känner väl till att priserna för fartygshyra kan gå upp och ner, förs det in en indexklausul i avtalet som innebär att de kommer att ta hänsyn till att priset kan variera beroende på världsmarknadspriserna för fartygshyra.²⁶

2.6 ”Ändrade förhållanden” ur ekvivalenslärans perspektiv

Ekvivalensprincipen handlar om att säkra balansen mellan prestation och motprestation. Den aktualiseras då avtalsparts prestation minskat i värde, och risken kan då överföras på motparten. Det är en rättsetisk princip som ligger till grund och det handlar om att motverka att den ena parten drar ekonomiska fördelar på den andre partens bekostnad. I artikeln ”Ekvivalensprincipen och jämkning av långvariga avtal” redogör Dotevall för under vilka villkor långtgående avtal²⁷ kan modifieras, då ändrade förhållanden rubbat balansen mellan två avtalsparter, med utgångspunkt i 36 § avtalslagen och ekvivalensprincipen.

Det märks att avtalsrätten, bl. a. inom nordisk rätt, utvecklas på så sätt att denna övergår från att vara en formell fråga till en materiell sådan. Tyngden ligger i stället på avtalsinnehållets rimlighet.²⁸

---

²⁵ Ramberg, C & Ramberg, J, s. 87.

²⁶ Ibid, s. 88.

²⁷ Jfr. dock ”tillsvidareavtal” som ger möjlighet till fri upphävning och ”evighetsavtal” som är tidsbestämda.

²⁸ Dotevall, Rolf – *Ekvivalensprincipen och jämkning av långvariga avtal*, s. 441. SvJT 2002 s. 441.

För att avgöra om förändrade förhållanden skall medföra att ett avtal jämkas eller ogiltigförklaras, är det vanligt i den svenska rätten, att förutsättningsläran tillämpas. Om en parts förutsättning har varit avgörande för avtalet och motparten har insett detta, utgör det en viktig utgångspunkt.²⁹

Då 36 § AvtL appliceras på långvariga avtal, utgör avtalsbalansen en viktig bedömningsgrund vid skälighetsbedömningen. Denna utgångspunkt anses dock vara allmän för att kunna bidra till ledning vid skälighetsbedömningen, anser Dotevall. Han ställer frågan om det är parternas egna värderingar eller en objektiv granskning av prestationernas värde som skall ligga till grund för balansen.³⁰

2.7 Några rättsfall med 36 § som utgångspunkt

Rättsfallet T 15520-20 handlar om två näringsidkare, Explore Åre AB och Aros Kapital AB som ingått ett avtal om köpet av ett evenemang. Explore Åre AB bedriver aktivitetsverksamhet i Åre. Aros Kapital AB beställde den 23 januari 2020 av Explore Åre AB en upplevelseaktivitet betitlad ”Crazy Wintergames”. Aktiviteten bokades till den 25 april 2020.

Aros Kapital AB avbokade evenemanget den 17 mars 2020 med hänvisning till den pågående pandemin.

Explore Åre AB väckte talan mot Aros Kapital AB och yrkade på att den senare skulle betala 24 075 kr inklusive mervärdesskatt och ränta enligt 4 och 6 §§ räntelagen på dels 12 038 kr från den 29 maj 2020, dels 12 038 kr från den 12 augusti 2020 till dess betalning sker.

Tingsrätten resonerade kring frågan om det finns skäl att jämka Aros Kapital AB:s betalningsskyldighet till noll enligt 36 § AvtL. Domstolen motiverade inte villkoret om avbokning inom arrangemangens bransch, som oskäligt i sig. Dock kunde inte risken för avbokningen övergå på avtalsparten, Explore Åre AB. Trots att de ”ändrade förhållandena”, i det här fallet – situationen med covid-19 utgjorde en osäkerhet, hade Aros Kapital AB ställt in evenemanget *innan* rekommendationerna

---

²⁹ Dotevall, Rolf, s. 449. SvJT 2002 s. 441.

³⁰ Ibid, s. 450.

från Folkhälsomyndigheten och kunde därmed *inte* få betalningsskyldigheten jämkat till noll.

Utfallet blev att Aros Kapital AB blev skyldig att, till Explore Åre AB, betala 12 038 kr inklusive mervärdesskatt. Parterna var överens om ränteberäkningen. Parterna vann och förlorade hälften var i målet och blev därför beordrade att stå sina egna rättegångskostnader.

I **NJA 1983 s. 332** hade Svenska Handelsbanken väckt talan mot I.S.

I.S. hade köpt av P.L. 4 200 par jeans och 800 st. jackor för 150 000 kr. P.L. förväntades importera plaggen från Amerika. I.S. skulle – efter att ombudet hade besiktigat och godkänt plaggen i Chicago – betala plaggen genom att dels utbetala 55 000 kr kontant vid leverans, dels genom att öppna en remburs för P.L:s räkning å 95 000 kr.

Det var däremot P.L. (och inte I.S.) som öppnade två dagar senare, en oåterkallelig remburs hos Svenska Handelsbanken för ca 95 000 kr, betalbar hos American National Bank & Trust Co, Chicago, till förmån för U S Exporters, Kennelworth, 111., USA, att disponeras mot vissa dokument, avseende 4 000 st. jeansbyxor LEE Brand och 800 st. jeansjackor LEE Brand att levereras C & F i Göteborg. För verkställandet av P.L:s betalningsskyldighet enligt rembursen tecknade I.S., dagen efter, borgen såsom för egen skuld.

Varubeskrivningen hade därefter ändrats till 5 000 tvättade och begagnade jeansbyxor. I.S. hade *inte* godkänt denna ändring. Trots detta påstod banken, att I.S., fortfarande var betalningsskyldig. Detta för att banken antog att I.S. skulle lyda varje ändring, såvida inte ändringen gällde själva rebursbeloppet.

HD ogillade bankens talan mot I.S. och konstaterade i sina domskäl att villkoret enligt 36 § avtalslagen, skall lämnas utan avseende. Uttalandet baserades på att ”villkoret i borgensförbindelsen såsom det tillämpats av banken anses oskäligt med hänsyn till omständigheterna vid avtalets tillkomst”. Till stöd hade domstolen bl. a. det faktum att villkoret skilde sig ifrån det villkor som praktiseras av andra banker vid ingående av rebursförbindelser. Det utformade villkoret av banken hade försatt I.S. i en *underlägsen ställning* i avtalsförhållandet. Enligt utredningen hade *inte* villkoret diskuterats mer noggrant mellan banken och I.S.

I **NJA 1983 s. 385** hade K.C. och B.S. ingått den 6 augusti 1950 ett arrendekontrakt avseende ett område om ca 1 500 kvm av Löddeköpinge 13:21. Parterna hade kommit överens om 49 år som arrendetid från och med den 1 juli 1949. Enligt avtalet skulle upplåtelsen ske mot ett ”årligt arrende av kronor kontant och 100 kg höstvetete efter ett pris av den notering, som gäller den 1 januari samma år arrendet betalas i förskott”. I avtalet fanns likaledes följande: ”Arrendet betalas förskottsvis för 1 år i sänder den 1 juli. Arrendatorn förbehåller sig rätt att friköpa tomtens så fort myndigheterna därtill lämnar sitt medgivande.”.

Domstolen kom fram till att arrendeavgiften borde jämkas enligt 36 § avtalslagen. Den höjning av den allmänna prisnivån som ägde rum efter avtalsingåendet, framstod som tillräckligt enorm jämförelsevis med priset vid talans väckande. Då det dessutom saknades djup kunskap beträffande indexklausuler 1950, sattes det inte så högt krav på jordägaren att denne skulle ha kunnat förutse den för avtalet negativa konsekvensen av prisnivåns utveckling.

I det här rättsfallet jämkades således avtalet enligt 36 § avtalslagen, till följd av ändrade förhållanden, trots att parterna hade infört indexklausulen.

I **NJA 1985 s. 178** hade avtal om köp av fartygsplåt ingåtts. Efter att leveransen hade ägt rum, försattes köparen (Kalmar Varv AB) i konkurs. Säljaren (AB Järnsida) yrkade på att det ingångna leveransavtalet skulle ogiltigförklaras, samt att konkursboet skulle återlämna den levererade fartygsplåten på ca 1 100 ton. 36 § avtalslagen åberopades bland andra, där säljaren baserade sin talan på förutsättningsläran.

Högsta domstolen baserade bl. a. sitt uttalande på att en part i ett avtal måste regelmässigt själv stå risken för att hans *förutsättningar* för avtalet är felaktiga, samt åberopat rättsfallet NJA 1981 s. 269. Ett misstag vid avtalets ingående beträffande en motparts betalningsförmåga kan endast under speciella omständigheter få avtalet ogiltigförklarat. I det här fallet ansåg domstolen att varvet skulle bära risken av att den för parterna *gemensamma förutsättningen*, närmare bestämt att en hållbar överenskommelse om kapitaltillskott, förelåg. Då denna hypotes *inte* stämde överens med verkligheten, borde inte Järnsida anses bundet av det föreliggande leveransavtalet med varvet. Förhållandena bedömdes inte vara sådana att Järnsida

genom underlåtenhet att avbryta leveranserna, har avstått från sin rätt att frigöra sig från avtalet.

I domslutet framfördes det att det mellan parterna ingångna leveransavtalet beträffande ca 1 100 ton fartygsplåt var ogiltigt.

I det här rättsfallet kunde således ett avtal ogiltigförklaras med stöd av *förutsättningsläran*, där varvet fick stå risken för den felaktiga förutsättningen (30, 33 och 36 § § AvtL hade likaså åberopats av den yrkande parten, Järnsida).

Boel Flodgren förklarar i ”Förutsättningsläran – Ett viktigt komplement till avtalslagen”, att uttalandena i förarbetena vid tillkomsten av 36 § avtalslagen och bland andra det ovancerade rättsfallet NJA 1985 s. 178, utgör ett viktigt bevis på att förutsättningsläran är en rättsregel i svensk rätt. Enligt Flodgren fyller förutsättningsläran en viktig funktion som komplement till de i avtalslagen lagstadgade ogiltighetsreglerna, samt utgör en viktig del inom tolkningsläran.³¹

2.8 Sammanfattning [och slutsatser]

Inom den svenska avtalsrätten har det länge varit möjligt för domstolen att med hjälp av den stora generalklausulen 36 § jämka eller åsidosätta ett villkor bland andra till följd av ”senare inträffade förhållanden”. Det finns förvisso möjlighet för avtalsparterna att redan vid avtalsingåendet ta med exempelvis force majeure- eller hardship-klausuler. Dock är det långtifrån alla som tänker på att förhandla om dessa på förhand. Det kan kännas som en lättnad för parterna att ingå avtal då de känner till att 36 § existerar. Däremot är det långtifrån alltid säkert att den part som väcker talan, vinner fallet. De ovancerade rättsfallen utgör levande bevis på hur det kan gå till. En liten nyans i respektive tvist kan därmed påverka hela utfallet.

---

³¹ Flodgren, Boel – ”Förutsättningsläran – Ett viktigt komplement till avtalslagen”, s. 387. I: *Avtalslagen 90 år. Aktuell nordisk rättspraxis*. Festskrift, Norstedts Juridik AB, 2005.

3. Artikel 1195 i Code Civil

3.1 Inledning

Det var den 1 oktober 2016 som den nya reformen av den franska obligationsrätten trädde i kraft. Den nya lagtexten kodifierar den rättspraxis som utvecklats sedan Code Napoléon infördes för mer än 200 år sedan. Det är fler än 300 paragrafer som har omarbetats. De allra viktigaste förändringarna gäller lojalitet, ändrade förhållanden, prekontraktuellt ansvar, befarat avtalsbrott samt påföljder till följd av avtalsbrott.³²

3.2 Några grundprinciper i den franska avtalsrätten

Samma principer som ligger till grund inom avtalsrätten i alla demokratiska länder, d.v.s. avtalsfrihet, lojalitet och ekvivalens, återfinns i de franska förarbetena, l'Avant-Projet, som presenteras närmare nedan.

Grundläggande principer om avtalsfrihet och lojalitet (good faith) enligt artikel 1134 lyder:

” Les conventions légalement formées tiennent lieu de loi à ceux qui les ont faites.

Elles ne peuvent être révoquées que de leur consentement mutuel, ou pour les causes que la loi autorise.

*Elles doivent être exécutées de bonne foi.”*³³

---

³² Ramberg, Christina – *En stor avtalsrättslig reform i Frankrike*, s. 649. Notiser. SvJT 2016 s. 650.

³³ Article 1134, Code civil. <<https://www.legifrance.gouv.fr/>> (besökt 2021-05-05).

Nedan följer den engelska versionen:

*”Agreements lawfully entered into take the place of the law for those who have made them. They may be revoked only by mutual consent, or for cause authorized by law. They must be performed in good faith.”*³⁴

Avtalsfriheten rymmer möjligheten att skapa och sluta avtal. Hit räknas likaså rätten att ändra samt säga upp avtalet.³⁵

3.3 Dotevall om den nya franska avtalslagen

I artikeln ”Huvuddragen i den nya franska avtalslagen”, noterar Dotevall, att den reformerade franska avtalsrätten även innehåller nyheter och inte endast en kodifiering av rättspraxis.³⁶ I dag finns det möjlighet att jämka eller åsidosätta oskäligen avtalsvillkor i standardavtal mellan alla sorts parter, inte enbart mellan konsument och näringsidkare.³⁷ Artikel 1171 ger möjligheten att angripa oskäligen avtalsvillkor, utom priset om det handlar om ett köpeavtal. Det gäller standardavtal där ett villkor som medför obalans mellan parter, kan ogiltigförklaras.³⁸

Det är viktigt att poängtera att artikel 1195 som tar sikte på ändrade förhållanden, endast kan tillämpas i situationer där den försummade avtalsparten ”has not accepted the risk of such a change”. Denna syn på riskfördelning i avtalsförhållanden är, enligt Dotevall, inspirerad av den internationella handeln och europeisk avtalsrätt.³⁹

---

³⁴ Ramberg, Christina & Ahlén, Pernilla, ”REFORMEN AV CODE CIVIL – KAN VI I SVERIGE LÄRA OSS NÅGOT AV DEN FRANSKA ERFARENHETEN?”, s. 3. Festskrift Gorton. <http://www.christinaramberg.se> (besökt 2021-04-14). Jag presenterar den franska texten på engelska för att uppnå en bättre förståelse bland svenska läsare, som vanligtvis inte är så bra på franska.

³⁵ Ibid.

³⁶ Dotevall, Rolf – ”Huvuddragen i den nya franska avtalslagen”, s. 57. I: *Skrifter till minne av Jan Rambergs minne*. Festskrift, Jure, 2019.

³⁷ Ibid, s. 58.

³⁸ Ibid, s. 61.

³⁹ Ibid, s. 65.

Code civil från 1804 innehöll en bestämmelse i artikeln 1134(3) om att avtalet skulle bli ”performed in good faith”. I den nya franska avtalslagen omfattas numera alla stadier i en avtalsrelation av kravet på ”good faith”. I artikel 1112 framhävs att även förhandlingar innan avtal ingås ”must mandatorily satisfy the requirements of good faith”.⁴⁰

3.4 Artikel 1195 – ”Imprévision” som nyhet i fransk avtalsrätt

I den franska Code Civil finns artikel 1195 som innehåller en regel om ”imprévision” (oförutsägbarhet). Den kan delvis liknas vid 36 § i den svenska avtalslagen. Artikel 1195 infördes genom lagändring den 1 oktober 2016. Regeln innefattar vad som gäller vid oväntade ändrade förhållanden i en avtalsrelation. Detta kapitel handlar om innebörden av artikel 1195. Artikel 1195 lyder:

”Si un changement de circonstances imprévisible lors de la conclusion du contrat rend l'exécution excessivement onéreuse pour une partie qui n'avait pas accepté d'en assumer le risque, celle-ci peut demander une renégociation du contrat à son cocontractant. Elle continue à exécuter ses obligations durant la renégociation.

En cas de refus ou d'échec de la renégociation, les parties peuvent convenir de la résolution du contrat, à la date et aux conditions qu'elles déterminent, ou demander d'un commun accord au juge de procéder à son adaptation. A défaut d'accord dans un délai raisonnable, le juge peut, à la demande d'une partie, réviser le contrat ou y mettre fin, à la date et aux conditions qu'il fixe.”⁴¹

Nedan följer likaledes den engelska versionen:

” If an unpredictable change in circumstances was unforeseeable at the time of conclusion of the contract, makes performance excessively onerous for a party who had not agreed to bear the risk, the latter may request its contracting party to renegotiate the contract. It continues to perform its obligations during the renegotiation.

If the other party rejects the renegotiation or if the latter fails, the parties may agree to terminate the contract, on the date and on terms they agree upon, or may request the

---

⁴⁰ Dotevall, Rolf – ”Huvuddragen i den nya franska avtalslagen”, s. 66.

⁴¹ Article 1195, Code civil. <<https://www.legifrance.gouv.fr/>> (besökt 2021-05-05).

court do adapt it by mutual agreement. If no agreement is reached within a reasonable time, the court may, at the request of one of the parties, revise or terminate the contract, on the date and under conditions the court determines.“

Artikel 1195 kan delvis liknas vid 36 § i avtalslagen, även om den franska regeln är en omförhandlingsregel. Både den franska och den svenska bestämmelsen behandlar ”ändrade förhållanden”.

Enligt *första stycket* i artikel 1195 gäller att vid oförutsedda förändringar av omständigheterna i förhållande till vad som gällde vid *avtalets ingående*, vilka orsakar en stor nackdel för den ena parten, som *inte* har accepterat risken, har denne möjlighet att be den andra parten om eventuell omförhandling. Avtalet fortsätter att gälla under omförhandlingsprocessen.

Det *andra stycket* i samma artikel förklarar att om den andra parten inte är villig att omförhandla eller om omförhandlingen inte leder någonvart, kan båda parter komma överens om upphävning av avtalet. De måste även tillsammans precisera slutdatumet (datumet som kontraktet slutar att gälla) samt fastställa villkoren, eller genom ömsesidig överenskommelse – be domaren att anpassa avtalet. Om parterna inte blir överens, finns möjlighet för en part att begära att domaren ändrar eller avslutar kontraktet, preciserar slutdatumet och fastställer villkoren. Domstolens inflytande förblir trots detta mycket begränsat i frågan, jämfört med 36 § avtalslagen.

3.5 Det franska l'Avant-Projet "Catala"

De franska förarbetena från den 22 september 2005, *l'Avant-Projet "Catala"*, presenterar förslaget till de nya reglerna i Code civil. Nedan följer således en kort redogörelse som ligger till grund för reformen av rättsregler inom obligationsrätten (artiklar 1101 – 1386 i den franska civillagen).

I Frankrike började man sedan länge ifrågasätta civillagen/Code civil, även kallad Code Napoléon från 1804. Kritiken som framfördes var att lagen inte var i takt med samhällsutvecklingen. En av 1900-talets viktigaste franska jurister, Jean Carbonnier, hävdade att det var möjligt att uppdatera lagen utan att försämra dess

struktur. Men frågan som började ställas allt oftare var ”Vad är det som hindrar er från att sätta i gång med moderniseringen av lagen?”.⁴²

Till följd av detta, påbörjades en utredning 2003, av ett flertal specialister inom civilrätten vid universiteten runtom i landet. Vid universitetet i Sceaux började man jämföra den franska avtalsrätten med de ”europeiska principerna inom avtalsrätten”. Enligt M. Landö, verkade det som att delar av den franska rätten pekade eller kunde peka åt samma håll som reglerna i resten av Europa, medan andra ansågs strida mot den franska traditionen. Det var ett tema som borde fördjupas ytterligare. Tyskland och Nederländerna hade nyligen uppdaterat avtalsrätten i sitt respektive land.⁴³

Civilrätten handlar om relationerna mellan medborgarna. Civilrätt är en ”balansrätt” som gynnar båda parterna, utan att favorisera någon.⁴⁴

”Europeiska principer” ger domaren möjlighet, att korrigera kontraktet vid ändrade förhållanden (det som författarna till l’Avant-Projet, motsätter sig kraftigt).⁴⁵

Enligt fransk rätt gäller avtalsfrihetens princip. Förarbetena innehåller redogörelse för « la théorie de l’imprévision », dvs. ”ändrade förhållanden”. I fokus ligger exempelvis det faktum att den ursprungliga balansfördelningen mellan prestation och motprestation allvarligt rubbas vid långtgående avtal.⁴⁶

Enligt l’Avant-projet ”Catala”, uppmuntras båda parterna att införa omförhandlingsklausuler som tar sikte på den i framtiden möjliga balansrubningen till följd av omständigheter som leder till att avtalet helt och hållet blir olönsamt för den ena av parterna (jfr. art. 1135-1). Som garanti för transaktionernas säkerhet, är modifieringen kopplad till att avtalet förlorar sitt värde för den ene av parterna, vilket utgör både en åtgärd och ett bevis i sig på en allvarligt rubbad balans. Om en sådan klausul saknas, kan den part som anser att avtalet har blivit ofördelaktigt för denne, be domaren att förordna omförhandlingar som räddar situationen

---

⁴² L’Avant-Projet de réforme « Catala » s. 2. 22 september 2005. http://www.justice.gouv.fr/art_pix/RAPPORTCATALASEPTEMBRE2005.pdf (besökt 2021-05-05)

⁴³ L’Avant-Projet « Catala », s. 2.

⁴⁴ Ibid, s. 3.

⁴⁵ Ibid, s. 6.

⁴⁶ Ibid, s. 9.

(jfr. art. 1135-2). Vid misslyckade omförhandlingar, eller vid ond tro, har varje part rätt att be om upphävning av avtalet utan skadestånd eller vite som följd (jfr. art. 1135-3): om avtalet inte längre representerar något värde för en av parterna, kan kontraktet lika gärna upphävas. Härmed betyder det att det är upp till den/de part/partier som är villig(a) att fullfölja avtalet, att hitta eventuell kompromiss för att detta skall bli möjligt.⁴⁷

3.6 Skillnaden mellan artikel 1195 och 36 § AvtL

Som det nämndes tidigare kan artikel 1195 i den franska avtalsrätten *delvis* likställas med 36 § avtalslagen. Båda tar sikte på ”ändrade förhållanden”. Det är därmed viktigt att poängtera den huvudsakliga skillnaden mellan de båda bestämmelserna.

36 § AvtL är en *jämkningsregel* och den svenska domstolen har relativt stort inflytande vid eventuell tvist. Så är däremot inte fallet med den franska bestämmelsen. I första hand ger alltså artikel 1195 parterna möjlighet till en *omförhandling*. Om en av parterna inte är villig att förhandla eller om omförhandlingarna misslyckas, får domstolen begränsad rätt att påverka avtalsbalansen.

Trots att denna uppsats *inte* tar upp avtalsrelation mellan näringsidkare och konsument, är det viktigt att notera att 36 § AvtL täcker även denna. I den franska artikeln 1195 nämns däremot inget konkret om konsumenter (jfr. i stället artikel 1171 om oskäliga avtalsvillkor i standardavtal, mellan alla sorts parter och delkapitel 3.7 nedan). Därmed utgör detta faktum att 36 § både ger domstolen större möjlighet att påverka utfallet vid eventuell tvist, samt att bestämmelsen inkluderar avtalsrelationer mellan näringsidkare och konsumenter. *Jämkning* kan ske om exempelvis ett avtalsvillkor är oskäligt med hänsyn till avtalets innehåll, omständigheterna vid avtalets tillkomst, senare inträffade förhållanden och omständigheterna i övrigt. Artikel 1195 tar i stället sikte på en *omförhandlingsprincip* mellan två avtalsparter, till följd av senare inträffade förhållanden. Det är först i andra hand som domstolen har (begränsad) rätt att påverka avtalsbalansen.

---

⁴⁷ L'Avant-Projet "Catala", s. 36.

Det är *ordalydelsen* i de båda bestämmelserna som är av större vikt och utgör en enorm skillnad. Den svenska lagregeln är skriven på ett sätt, som gör en jämkning väldigt *iögonfallande*. Artikel 1195 framhäver däremot *inte* möjligheten till jämkning på ett lika tydligt sätt (jfr. frasen ”omständigheterna i övrigt” som saknas helt och hållet i den franska bestämmelsen).

3.7 Konkret exempel på tillämpning av artikel 1195

Om artikel 1195 skulle tillämpas på scenariot i början av uppsatsen och de två näringsidkarna befann sig i Frankrike, skulle båda parterna få möjlighet till en omförhandling. För näringsidkare A, hade de ständiga förseningarna från Kina, eller ”senare inträffade förhållanden” lett till att A ville dra sig ur avtalet avseende tjänst med B. Artikel 1195, till skillnad ifrån 36 § AvtL, ger i första hand vid ”ändrade förhållanden”, möjlighet till eventuell *omförhandling* (och *inte* jämkning) parterna emellan. Först om en omförhandling misslyckas eller om den andre parten *inte* är benägen att omförhandla, tillåter bestämmelsen domstolen att påverka avtalsbalansen. Därmed förblir domstolens kapacitet mycket begränsad i frågan, till skillnad ifrån 36 § AvtL.

3.8 Canal de Craponne (1876)

Cass.Civ. 6 March 1876, D. 1876.I.93 (Canal de Craponne)

I det franska rättsfallet ”Canal de Craponne” från 1876, hade *Cour de cassation* (Högsta domstolen), ansett att artikel 1134 i Code civil som rymmer bestämmelsen om att avtal skall hållas, inte medgav att avtal från 1500-talet kunde ändras. Målet gällde vattenavgift för underhåll av kanalen som invånarna kring kanalen åtagit sig att bidra med i avtal som ingåtts när kanalen byggdes på 1500-talet. Avgiften blev i efterhand alldeles för låg i förhållande till vad det kostade att underhålla kanalen. På 1800-talet begärde därför ägarna till kanalen att få ta ut en högre avgift. Trots att det på den tiden var möjligt att ändra ett avtal t. ex. till följd av dramatiska ekonomiska förändringar, var det mycket svårt att få igenom detta. Domstolen hade sista ordet.

Bland annat efter det här rättsfallet blev det aktuellt med debatter om att domstolens möjligheter skulle utvidgas beträffande jämkning och eventuellt upphörande av ett

avtal, vid extrema situationer. ”Catala”-projektet föreslog därmed till följd av detta, ett införande av ”révision pour imprévision” i art. 1135-1.

3.9 Sammanfattning [och slutsatser]

Det viktigaste inom den franska avtalsrätten är reformen från den 1 oktober 2016, då artikel 1195 om ändrade förhållanden infördes i Code civil. Enligt förarbetena inspirerades lagändringen bland annat av de ”europeiska avtalsprinciperna”. Franska jurister började inse att den franska civillagen inte hade hunnit i takt med samhällsutvecklingen. Rättsfallet ”Canal de Craponne” (1876) påvisade att det egentligen behövdes en generalklausul som tog sikte på ändrade förhållanden i en avtalsrelation i den franska lagstiftningen, men det tog ändå hela 230 år (!) att åstadkomma detta. Men det är givetvis alltid bättre sent än aldrig och i dag kan två näringsidkare i Frankrike ingå ett avtal utan att vara oroliga för vad som kommer att hända om senare förhållanden inträffar.

4. Sammanfattning och slutsatser

Efter att ha studerat ”ändrade förhållanden” i en avtalsrelation inom den franska och den svenska avtalsrätten, drar jag slutsatsen att den svenska lagstiftaren har varit mer effektiv vad gäller uppdateringen av lagen. Reformen skedde nämligen i Frankrike inte förrän 2016, medan i Sverige infördes den stora generalklausulen redan 1976. Därmed är den svenska rättspraxisen något mer berikad på den punkten. Artikel 1195 motsvarar *delvis* 36 § avtalslagen, även om art. 1195 i första hand är en *omförhandlingsprincip* och 36 § AvtL är en *jämkningsregel*. Den viktigaste *gemensamma nämnaren* är att båda bestämmelserna ger domstolarna möjlighet att påverka avtalsbalansen till följd av *senare inträffade händelser*, efter ett avtalsingående, även om den franska domstolens kapacitet förblir något mer begränsad. Det är *ordalydelsen* i de båda bestämmelserna som är av större vikt och utgör en enorm *skillnad*. Den svenska lagregeln är skriven på ett sätt, som gör en jämkning väldigt *iögonfallande*. Den svenska rättspraxisen framhäver även diverse olika situationer som har varit möjliga att angripa med hjälp av den stora generalklausulen, troligtvis tack vare dess tydliga och vidsträckta formulering. Artikel 1195 framhäver däremot *inte* möjligheten till jämkning på ett lika framhävande sätt och saknar dessutom helt och hållet frasen ”omständigheter i övrigt”, vilket ger bestämmelsen en något mer snäv innebörd.

Den franska lagreformen har inte endast öppnat fler dörrar för eventuell tvistlösning på det nationella planet, men även på andra plan. Då Frankrike utgör en viktig samarbetspartner för Sverige, kan det endast underlätta att den franska avtalsrätten har ”hunnit i kapp” den svenska på denna punkt. Om en svensk näringsidkare skulle vilja ingå ett avtal avseende en *tjänst* med en fransk, kan båda parterna förstå varandra bättre vid eventuell tvist, då de två rättssystemen behandlar ”ändrade förhållanden” efter avtalsingäendet. Det utgör ett omedvetet stöd för båda sidorna, då de vet att deras respektive land ger möjlighet till jämkning eller till omförhandling vid senare inträffade förhållanden. Som det nämndes i början av uppsatsen, är det CISG som blir tillämplig vid tvist rörande *köp* mellan en svensk

och en fransk näringsidkare (och CISG saknar regel motsvarande artikel 1195 eller 36 § AvtL).

En intressant poäng utgör det faktum att länder inom den Europeiska unionen har tendens att utöka sina kunskaper inom affärsjuridiken och har bland annat ”europeiska avtalsprinciper” som inspiration. Det förekommer att ett land antar ny lagstiftning och de övriga länderna får idén att utföra samma åtgärd, förutsatt att det gynnar det egna landet.

I en värld med omfattande internationell handel, utgör affärsjuridiken ett av de mest dynamiska och viktigaste områdena inom juridiken. Jag är väldigt bekväm med tanken att om jag som näringsidkare skulle ha för avsikt att ingå ett avtal avseende en tjänst, med en svensk eller en fransk näringsidkare, så finns det en möjlighet att avtalet vid behov, skall kunna jämkas, åsidosättas eller åtminstone omförhandlas vid *ändrade förhållanden*, både enligt den svenska som enligt den franska avtalsrätten.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Sverige

Proposition 1975/76:81 – Förslag om ändring i lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område, m. m.

SOU 1974:83 – Generalklausul i förmögenhetsrätten – Betänkande av Generalklausulutredningen.

Frankrike

L'Avant-Projet de réforme « Catala », 22 september 2005.
<http://www.justice.gouv.fr/art_pix/RAPPORTCATALASEPTEMBRE2005.pdf>
(besökt 2021-05-05).

(Se den franska avtalslagen på <<https://www.legifrance.gouv.fr/>>, besökt 2021-05-05).

Litteratur

Bernitz, Ulf: *Standardavtalsrätt*, 6 uppl. Norstedts Juridik, 2003.

Kleineman, Jan: "Rättsdogmatisk metod". I: *Juridisk metodlära* (red. Korling, Fredric & Zamboni, Mauro), 1 uppl. Studentlitteratur, 2013.

Ramberg, Christina & Ramberg, Jan: *Avtalsrätten*, 7 uppl. Norstedts Juridik, 2019.

Festskrifter

Dotevall, Rolf – ”Huvuddragen i den nya franska avtalslagen”. I: *Skrifter till minne av Jan Rambergs minne*. Jure, 2019.

Flodgren, Boel – ”Förutsättningsläran - Ett viktigt komplement till avtalslagen”. I: *Avtalslagen 90 år. Aktuell nordisk rättspraxis*. Norstedts Juridik AB, 2005.

Ramberg, Christina & Ahlén, Pernilla: ”REFORMEN AV CODE CIVIL – KAN VI I SVERIGE LÄRA OSS NÅGOT AV DEN FRANSKA ERFARENHETEN?”

”Festskrift Gorton, Författarkorr (1) – Christina Ramberg”

<<http://www.christinaramberg.se>> (besökt 2021-04-14).

Artiklar

Dotevall, Rolf: *Ekvivalensprincipen och jämkning av långvariga avtal*. SvJT 2002 s. 441.

Ramberg, Christina: *En stor avtalsrättslig reform i Frankrike*. Notiser. SvJT 2016 s. 649.

Winberg, Håkan: *Generalklausuler i lagstiftningen*. SvJT 1981 s. 578.

Internetkällor

<<https://iccwbo.org/content/uploads/sites/3/2020/03/icc-forcemajeure-hardship-clauses-march2020.pdf>> (besökt 2021-05-06).

<https://www.regeringen.se/4a83ba/contentassets/767f609718b44d9c9415cf4b82f44a09/final_exportstrategi_191209.pdf> (besökt 2021-05-05).

Rättsfallsregister

Sverige

Högsta domstolen

NJA 1983 s. 332.

NJA 1983 s. 385.

NJA 1985 s. 178.

Tingsrätten

T 15520-20 från Göteborgs Tingsrätt (2021-04-29).

Frankrike

Cour de cassation (Högsta domstolen)

Cass.Civ. 6 mars 1876, D. 1876.I.93 (Canal de Craponne).